

Хороший английский одеколон говорит об изысканном вкусе женщины, о её состоятельности. Возможно, её муж богатый человек и ей не хочется разрывать отношения, которые комфортны для неё. Хотя, скорее, женщина не хочет разрушать семью, наносить рану дочери и мужу.

«Уехала — и теперь уже далеко, сидит, вероятно, в стеклянном белом салоне...» [2, с. 103] — говорит герой о своей возлюбленной. Говоря о ней, упоминаются светлые цвета, например, белый — цвет святости и отрешённости от мирского, устремленности к духовной простоте и возвышенности; это символ чистоты, непорочности, причастности Божественному миру. Для поручика она отныне что-то недосыгаемое. Героиня покинула его, вернувшись к своей прежней жизни с мужем и ребёнком. Долг для неё — долг жены, долг матери, — превыше всего.

Романтическая обстановка теплой ночи подтолкнула молодых людей друг к другу. Картина же рассвета становится своеобразной эпитафией внезапно вспыхнувшего чувства: «Темная летняя заря потухала далеко впереди, сумрачно, сонно и разноцветно отражаясь в реке, ещё кое-где светившейся дрожащей рябью... Водали под ней, под этой зарей, и плыли и плыли назад огни, рассеянные в темноте вокруг...» [2, с. 108]. Эта фраза говорит о заре, рассеивающей ночной мрак, заре высвечивающей людские пороки, грехи и тайны. Заря снимает с женщины ночной морок, но не освобождает офицера от нахлынувшего чувства. Встреча с героиней разделила жизнь мужчины надвое. Его беззаботная жизнь превратилась в мучительную пытку из-за «забавного знакомства». Дома героиню ждёт семья. Однако нам неизвестно каковы отношения женщины с мужем. Она отдыхала одна, следовательно, можно предположить, что муж доверяет ей, и отпустил одну на морское побережье (место флирта и любви), а может быть охладел. Несомненно, что жизнь её, «обычная» повседневная жизнь, стала для неё однообразной и скучной — она ведёт себя так, словно была готова к подобным событиям.

Видимо, ей стыдно, она пытается уйти от произошедшего, списать всё на внешний фактор — солнечный удар. Для неё это ошибка, от которой необходимо как можно скорее избавиться. После ночи, проведенной с поручиком, она исчезает из его жизни также быстро, как и вошла в неё. Разум берет верх. Страсть, возникшая между едва знакомыми людьми во время путешествия, показана И. А. Буниным как одна из возможных ситуаций любовных отношений. Вспыхнувшая было любовь была оборвана, по инициативе героини. Связь офицера и молодой женщины не перешла в официальные отношения. Представляется очевидным, что помимо самого чувства, автор указывает на греховность этих отношений. Для женщины эта связь — грех, для поручика страстная любовь, которая оставляет сожаление и боль расставания, т. к. он ничего не знает о своей спутнице, она остаётся таинственной незнакомкой.

Любовь может появиться внезапно и также внезапно исчезнуть. В разлуке есть своё значение, она оставляет пылкое чувство глубоко в душе. Постоянно прослеживающийся мотив жары, детали, рисующие эту картину — солнце, сухость, духота, противоборствуют с «голубоватым небосклоном», «легким ветерком», «блестящей Волгой», с прохладной водой. От палящего солнца можно погибнуть — связь офицера и «таинственной незнакомки» могла привести к трагедии. Мы не знаем, как повели бы себя герои в случае продолжения отношений. Не можем знать реакцию мужа. Николай Кульман в рецензии на рассказ «Солнечный удар» предположил, что в этом рассказе выражена идея о том, что «в любви высшее наслаждение и безысходное страдание связаны потому, что только в страсти любви наиболее остро испытывается радость бытия, самозабвенное слияние с миром и вместе с тем ощущается страшная близость смерти, все разрушающей и тоже все сливающей с миром вечным» [3, с. 3].

Заключение. Молодая женщина появилась в жизни офицера также внезапно и неожиданно, как и покинула её — легким ветерком, над блестящей Волгой, и осталась в памяти голубоватым манящим небосклоном. Образ героини соткан из воспоминаний героя, женщина присутствует в рассказе, благодаря воспроизводимым героем деталям её одежды, описаниям тела, звукам её голоса. Отрывочные фразы героини, приводимые в рассказе, позволяют пусть и в общих чертах восстановить её характер.

Список цитируемых источников

1. Михайлова, М. В. И. А. Бунин. «Солнечный удар»: беспамятство любви и память чувства // Русская литература XIX—XX веков : учеб. пособие для поступающих в МГУ им. М. В. Ломоносова : в 2 т. — М., 2000. — Т. 2. — С. 51—58.
2. Бунин, И. А. Солнечный удар / И. А. Бунин // Легкое дыхание: рассказы, стихотворения. — Л. : Дет. лит., 1991. — С. 101—108.
3. Кульман, Н. «Солнечный удар» Ив. Бунина / Н. Кульман // Возрождение. — 1927. — № 611. — С. 2—3.

УДК 811.161.3'373

А. В. Солахаў¹, Б. А. Крук²

¹Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

²Установа адукацыі «Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна», Мазыр, Рэспубліка Беларусь

СЛОВАТВОРЧАСЦЬ ВАЛЯНЦІНЫ АКОЛАВАЙ

Уводзіны. Валянціна Аколава — паэтка, якая актыўна займаецца словаўтварэннем. Яе індывідуальна-аўтарскія неалагізмы (ІАН) служаць яркім вобразна-выяўленчым сродкам, дапамагаюць зрабіць паэтычны радок больш выразным і дакладным. Аднак гэта адбываецца не заўсёды, таму што многія вершы В. Аколавай

перанасычаны ІАН, што абцяжарвае ўспрыманне зместу твораў. Нягледзячы на шматлікую колькасць ІАН у вершах паэтки, яны яшчэ не былі прадметам даследавання.

Мэта артыкула — выявіць ІАН у паэтычных творах В. Аколавай і вызначыць спосабы іх утварэння.

Для дасягнення мэты выкарыстоўваюцца метады словаўтваральнага аналізу, інтэрпрэтацыі, сістэматызацыі і апісання.

Асноўная частка. Словаўтваральны аналіз ІАН В. Аколавай паказвае, што паэтка выкарыстоўвае розныя спосабы словаўтварэння. Адно з іх прадуктыўныя, пры дапамозе другіх утвараюцца адзінкавыя ІАН.

Самы прадуктыўны спосаб словаўтварэння В. Аколавай — суфіксацыя. Ім утвараюцца ІАН розных часцін мовы — назоўнікі, прыметнікі, дзеясловы, прыслоўі, безасабова-прэдыкатыўныя словы: *смаўжыст* «той, хто мае ўласцівасці смаўжа»: **Смаўжыстаў** *смаўжовае шчасце* — / *Схавана за восем засоваў...* [1, с. 410]; *мужнар* «мужны чалавек»: *Які ж ты цярплівы і мужны, народзе, / Цар-род беларускі... Мужнар з наймужнейшых!* [1, с. 269]; *смаўжыністы* «падобны на смаўжа»: *Ты сам сабе, Смоўжык, у сведкі, / Смаўжыністы, тлусты, як сала* [1, с. 410]; *гуслярыць* «утвараць дзеянне, уласцівае гусляру»: *Сон — на поўны грудзі: / Дыхае, гуслярыць. / Ночкай — уладарыць* [1, с. 75]; *свінапасіць* «утвараць дзеянне, уласцівае свінапасу»: *Вучыўся грамаце ў зладзейскім класе, / Духоўнасцю й радзімай свінапасіў...* [1, с. 369]; *журавініць* «пакрываць журавінамі»: *Восень на балоце журавініць мох* [1, с. 43]; *смаляна* «з яркім агнём ад смалы»: *Дагарае смаляна лучына* [1, с. 62]; *сіротна* «пра стан, падобны да стану сіраты»: **Сіротна, Сіротна** / *Стагоддзю сягоння* [1, с. 394].

Прадуктыўнымі спосабамі слоўтварэння ў мове твораў В. Аколавай з’яўляюцца таксама прэфіксацыя, зрашчэнне, асновасловаскладанне, словаскладанне, прэфіксацыя + суфіксацыя.

Прэфіксацыяй утвараюцца назоўнікі, прыметнікі, дзеясловы, прыслоўі: *антычалавечнасць* тое, што з’яўляецца супрацьлеглым чалавечнасці»: *звышкошт* «кошт, які пераўзыходзіць звычайны», *звышмера* «мера, якая пераўзыходзіць звычайную», *звышлысіна* «лысіна, якая пераўзыходзіць звычайную»: *Ману выгароджваць навошта? / Адпачвай / Стагоддзю звышкоштам, / Звышмерай, звышлысінай лысай!* [1, с. 383]; *размілы* «надта мілы», *прымалы* «надта малы»: *З вечара да рана я чакала Яна. / Хлопца размілога, росту прымалога* [1, с. 64]; *адсірацець* «скончыцца»: *Боль адсірацеў, памяць сум прадзе* [1, с. 24]; *адсінець* «скончыць сінець; адцівіці»: *Сінія валожкі адсінелі ў жыце...* [1, с. 31]; *адгаіць* «залячыць, забыцца на што-небудзь»: *Час — прасіць парады, як далей пражыці, / Шчырасцю случанскай крыўды адгаіць* [1, с. 45]; *звышгорда* «надта горда»: *Навыперад бегаць звышгорда, як певень без вачэй, — / Ноч — кожны дзень лагодзіць, не крыўдзяць дні й начэй* [1, с. 200].

Зрашчэнне мае два агульнамоўныя тыпы словаўтварэння:

а) прыслоўе + прыметнік: *высокагусты* «ў высокай ступені густы; вельмі густы»: *Зораў адбітак — высокагусты, — / Раскрыжаваны позіркі ў люстры* [1, с. 116], *нясцерпна-горкі* «горкі нясцерпна»: *Дык чаму ж, палыне, ты нясцерпна-горкі?!* [1, с. 162]; *незваротна-любы* «любы незваротна, назаўсёды»: *Я маладосць штодня сваю пытаю: / — О дзе той, незваротна-любы, дзе?* [2, с. 126];

б) прыслоўе + дзеепрыметнік: *эканамічна-неўтаймаваны* «неўтаймаваны эканамічна»: *...эканамічна-неўтаймаваны наш час...* [1, с. 295].

Асновасловаскладаннем паэтка ўтварае індывідуальна-аўтарскія назоўнікі і прыметнікі: *першарадок* «першы радок»: — *Ты хто, Малгажата? — Чатыры гадкі Сімяону Не споўніцца нават, а ты засіроціш сынка...* *Вучоны Францыск не падорыць табе: ні праклёну, Ні слова падзякі з друкарскага першарадка...* [2, с. 145]; *першаснег* «першы снег»: *Дзве плямы чорных ценяў выміраюць / На палатне шырокім першаснегу* [2, с. 228]; *бела-сівы* «з апярэннем сівога і белага колераў»: *Бела-сівы голуб да арлоў зляцеў* [1, с. 43]; *шэра-хітранькі* «вельмі хітры, шэрай масці»: *Шэра-хітранькі ваўчок / Пераспаў за ноч бачок* [1, с. 76].

Словаскладанне — адзін з найбольш прадуктыўных спосабаў утварэння новых слоў. На думку даследчыкаў, гэта тлумачыцца тым, што складаныя словы дапамагаюць лаканічна, эканомна і сканцэнтравана стварыць мастацкі вобраз. В. Аколава выкарыстоўвае двухкампанентныя састаўныя назоўнікі: *зелень-лісток* «ззялёны лісток»: *І вясну сустракаць, як здзіўленне, / Будзе кожны зялёны зелень-лісток* [1, с. 61]; *спрэчкі-звады* «спрэчкі, што выклікаюць розныя звады»: *Як злуецца — спрэчкі-звады не высмечвай з хаты* [1, с. 25]; *слізкі-сіні* «слізкі і сіні»: *Шле з таго, што навокал — туман / Слізкі-сіні, жабрацкі і босы?!* [1, с. 270].

Прэфіксацыяй + суфіксацыяй утвараюцца ІАН-дзеясловы: *адвосеніць* «завяршыць цалкам дзеянне, звязанае з восенню»: *Адвосеніць і ў тысячную восень, / Што ў рост пайшло...* [1, с. 298]; *адмілоўваць* «завяршаць мілаваць»: *Адмілоўвае ранак лісцё* [1, с. 237]; *змакулатурваць* «набываць выгляд, якасць, уласцівасць макулатуры»: *Змакулатурвай, век, макулатуру* [1, с. 301]; *раскрышталіць* «раз’яднаць, падзяліць на крышталі»: *Слязу на ростань не раскрышталіць, — / Даруй любові адчай і горыч!* [1, с. 309].

Іншыя спосабы словаўтварэння не вызначаюцца прадуктыўнасцю.

Асноваскладанне + суфіксацыя — аб’яднанне асноў двух слоў з далучэннем суфікса да асноўнага кампанента: *рыбаловец* «шукальнікі»: *Маладыя хлопцы, шчасця рыбалоўцы, / Як у рэчку сетку, кідаюць мне слоўцы...* [1, с. 105].

Асноваскладанне + нульсуфіксацыя — аб’яднанне асноў двух слоў з далучэннем нулявога суфікса да асноўнага кампанента: *лысасей* «сейбіт пустога» (< *лысае се*): *Гэй, з канопляў лысасей, / Твае выбрыкі ці ўсе?* [1, с. 374]; *вершавод* «паэт» (< *вершы водзіць*): *Зайздрасць вершаводаў — / Не выпесціць славянскіх ваяроў* [1, с. 281].

Прэфіксацыя + постфіксацыя — далучэнне да ўтваральнага слова прэфікса і постфікса: *счуцца* (< с- + *чуць* + *-ца*): *Счуўся шлолах першае сасны...* [1, с. 35].

Суфіксацыя + постфіксацыя — далучэнне да асновы ўтваральнага слова суфікса і постфікса: *ружыцца* «красаваць ружай»: *Ружавыя кветкі ружацца вясною* [1, с. 22]; *жарыцца* «ўжываць жарты»: *Вы знаеце, як жарыцца з паэта; / Па-камароўску плёткі раздаюць?!* [1, с. 247].

Дэсуфіксацыя — скарачэнне ва ўтваральнай аснове суфікса: *прыцем* (<прыцем/ак/): *І першы раз няроднаю вяртацца ў прыцем дому, / Дзе Кулакоўскі прозаю пісаў пра вёснаў човен* [1, с. 218].

Акцэнтацыя — перанос націску з аднаго склада ў слоўце на другі: *Сумата* «сумота»: *Сэрцайкі чатыры ў адной сумале* [1, с. 43].

Дэсуфіксацыя + суфіксацыя — замена аднаго суфікса другім: *неразумцы* «неразумныя жывёлы»: *І адпусціць ваўчыцу да жывой бярогі, / Дзе неразумцы (вывадак сямёрын!), / Галодныя, скуголілі на чорны месяц...* [2, с. 160].

Нульсуфіксацыя — далучэнне да ўтваральнай асновы нулявога суфікса: *усцежа* «тое, што ўсцэжана чым-небудзь»: *Ехалі ўдвое краем-далінай, / Яркаю ўсцэжай расквечаных зор* [1, с. 11].

Рэдуплікацыя слова + суфіксацыя — паўтор слова і далучэнне суфікса: *Гулі-гулі-гулька* «той, хто забаўляе дзяцей»: *Кліцце, дзеці, Бая, / Мудрага дзядульку. / Гулі-гулі-гульку!* [1, с. 77]; *лебядзіца-лебядо* «сцежка»: *Да вачэй слязу гукала, / Лебядзіцай-лебядою / Хлеба з соллю не давала* [1, с. 40].

Рэдуплікацыя слова + прэфіксацыя — паўтор слоў і далучэнне да аднаго з іх прэфікса: *белы-перабелы* «сцежка»: *Сёння снег прачнуўся, белы-перабелы* [1, с. 32].

Прэфіксацыя + дэсуфіксацыя + суфіксацыя — далучэнне да ўтваральнага слова прэфікса і замена аднаго суфікса другім: *непрыслужліва* «не прыслужваючы»: *Толькі сны непрыслужліва варту нясуць — / Ад Вачэй і да Зор, ад Зямлі і да Болю* [2, с. 124].

Прэфіксацыя + суфіксацыя + канверсія (субстантывацыя) — далучэнне да ўтваральнай асновы прэфікса і суфікса і пераход утворанага гукавога комплексу ў разрад назоўнікаў: *злюбелы* «даўно любы» (< з- + *люб(ы)* + *-е(л-ы)*): *Слязою, злюбелы, цябе размілюю* [2, с. 185]. Слова *злюбелы* ўтворана праз ступень: *любы* → [*злюбелы*] → *злюбелы*.

Заклучэнне. Пры ўтварэнні ІАН В. Аколава выкарыстала 19 спосабаў словаўтварэння. Сярод іх 9 аднасродкавых, або чыстых, 8 — двухсродкавых і 2 — трохсродкавых.

Артыкул падрыхтаваны пры фінансавай падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (дагавор № 1410/2021).

Спіс цытуемых крыніц

1. Аколава, В. Случарыны : кн. паэзіі / В. Аколава. — Мінск : Полымя, 1994. — 432 с.
2. Аколава, В. Вяртанне ў заўтра : лірыка / В. Аколава. — Мінск : Маст. літ., 1990. — 238 с.

УДК 808.26 – 541.2

М. А. Талатыннік, С. Ф. Бут-Гусаім

Установа адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна»,
Брэст, Рэспубліка Беларусь

ПАЭТОНЫМЫ ЯК ВОБРАЗНА-ВЫЯЎЛЕНЧЫ СРОДАК У КАЗКАХ ГЕОРГІЯ МАРЧУКА

Уводзіны. Георгій Марчук з'яўляецца аўтарам шматлікіх твораў для дзяцей і юнацтва. Узгадаем зборнікі казак «Жылі-былі дзед Васільчык і баба Кацярына», «Чужое багацце», «Дзікая груша», п'есы-казкі «Чаканне сабакі Тэафіла», «Новыя прыгоды Несцеркі».

Дзеянне практычна ўсіх казак Г. Марчука разгортваецца на Палессі, там, дзе сярод былых пракаветных і неабсяжных балот стаіць старажытны Давыд-Гарадок, дзе чароўная Гарынь упадае ў царыцу края Прыпяць, дзе «за сямю лясамі, трыма балотамі, куды не вядуць мінскія, кіеўскія, варшаўскія дарогі, жывуць людзі звыкла, законапаслухмяна, па-добрасуседску» [1, с. 4]. Ствараючы яркія, фантастычныя і праўдзівыя карціны мінулага і сучаснага жыцця роднай зямлі, Г. Марчук звяртаецца да такога паказальнага ў плане нацыянальнай і культурнай адметнасці складніка мовы, як антрапанімічная лексіка.

Мэта прадстаўленай працы — прааналізаваць антрапаэтонымы (уласныя асабовыя імёны, прозвішчы мянушкі) казак Георгія Марчука як значымыя інфарматыўныя адзінкі, у семантычную структуру якіх уключаюцца прагматычны складнік, стылістычныя, эмацыйныя, ацэначныя, экспрэсіўныя, сацыяльныя адценні значэння, асацыяцыі і іншая інфармацыя экстралінгвістычнага характару, што праяўляецца на ўзроўні антрапанімічнай канатацыі.

Асноўная частка. Антрапанімікон казак пісьменніка з'яўляецца адлюстраваннем багацця беларускага іменаслову, які характарызуецца маляўнічай палітрай. У казках Г. Марчука знаходзім многа надзвычай прыгожых традыцыйных беларускіх імёнаў: *Базыль, Ян, Аксён, Домна, Марфа, Гана, Мікадзім, Ганеліс, Лука, Астан, Пілін, Сілуян, Багуслава* і інш.